

Motvind eller medvind för klimatet efter EU-valet?

EU:s ”gröna giv” har under den gångna mandatperioden lett till många nya beslut som det nu är dags att genomföra. **Mats Engström**, analytiker med fokus på miljöpolitik och senior rådgivare vid Sieps, sammanfattar vad som talar för och emot ett fortsatt högt tempo i EU:s klimatpolitik.

Vad händer med den europeiska klimatpolitiken under nästa mandatperiod i Bryssel? EU:s ”gröna giv” har varit ett huvudämne de senaste fem åren, sedan Ursula von der Leyen presenterade initiativet 2019. Mycket har beslutats och ska nu genomföras. Det handlar om åtgärder inom ett [brett område](#), från renare luft och vatten till biologisk mångfald och bättre återvinning.

Störst uppmärksamhet har ändå klimatpolitiken fått, varför det finns anledning att titta närmare på vad som kan hända framöver på det politikområdet. Den europeiska klimatlagen som beslöts 2021 sätter upp ett mål om klimatneutralitet för EU år 2050. Dessutom kom ministerrådet och Europaparlamentet överens om att nettoutsläppen ska minska med minst 55 procent till 2030, räknat från 1990 års nivå.

Kommissionen föreslog en rad åtgärder för att klara 2030-målet, det så kallade Fit-for-55-paketet. Nu är nästan allt klubbat, förutom reglerna för energiskatter. Att genomföra dessa beslut kommer att leda till stora utsläppsminskningar.

Detta är delvis redan på gång med en kraftig ökning av förnybar energi och investeringar runt om i unionen, till stor del finansierade av återhämtningspaketet efter pandemin, Next Generation EU. Energikrisen efter Rysslands fullskaliga angrepp på Ukraina och stopp för gasimport har skyndat på.

Men det blåser numera också motvind. Klimatpolitiken har blivit en kontroversiell fråga i många medlemsstater där inte minst högerpopulistiska partier utmanar EU-politiken. Näringslivsorganisationer inom EU är inte alltid lika positiva till ambitiös klimatpolitik som

enskilda innovativa företag. Bönder har protesterat. Och bland medborgare finns en oro för ökade levnadsomkostnader, även om många fortfarande är oroade över klimatförändringarna.

Frågor som redan är på dagordningen

Förutom energiskattedirektivet återstår beslut som kompletterar lagstiftningen (delegerade akter) för att Fit-for-55-paketet ska bli färdigt. Det handlar till exempel om de detaljerade reglerna för koldioxidinfångning och om standarder för användningen av vätgas.

Dessutom ska det nyvalda Europaparlamentet besluta om sin syn på hur stor EU:s klimatpåverkan ska få vara 2040 och sedan förhandla med ministerrådet om det. Kommissionen har föreslagit en minskning med 90 procent av nettoutsläppen av växthusgaser, men den bindande lagstiftning som ska läggas fram enligt klimatlagen kommer efter valet. Kommissionen försåg sitt förslag med ett antal villkor, bland annat att Europa bevarar sin konkurrenskraft och att andra delar av världen också skärper sin klimatpolitik.

Efter beslut om utsläppsmålet för 2040 lägger kommissionen fram förslag om hur det ska nås, preliminärt under 2026. Då kommer framtiden för utsläppshandeln och åtgärder inom jordbruket att stå i centrum.

De europeiska partierna har olika syn. Socialdemokraterna (PES) liksom De Gröna stödjer ett mål på minus 90 procent. Det gör även Liberalerna i Renew, under förutsättning att bönderna skyddas. Den konservativa och kristdemokratiska EPP-gruppen, som idag har flest ledamöter, har ännu inte tagit ställning. Partierna längre högerut är mycket kritiska till kommissionens förslag.

Redan tagna beslut kan ifrågasättas

EU arbetar sedan länge med det som kallas ”adaptiv reglering”, det vill säga att bygga in testperioder och översyner i ny lagstiftning. Så är det även med Fit-for-55-paketet. Till exempel ska klimatlagen ses över 2024 och 2029 utifrån en rad faktorer, bland annat vad andra delar av världen gjort.

Gränsjusteringsmekanismen CBAM testas nu, vilket innebär att koldioxidintensiva produkter beläggs med en importavgift. Definitiva beslut om utformning ska tas nästa år. Utsläppshandeln för industri och kraftverk ska också ses över, liksom det parallella system som sätter ett koldioxidpris för bostäder och transporter och förbudet mot förbränningsmotorer i bilar.

De här översynerna kan få stor betydelse för hur ambitiös EU:s klimatpolitik blir i praktiken.

Faktorer som talar för en försvagning

Fossila bränslen behöver bli dyrare för att utsläppen från uppvärmning och transporter (ETS2) ska minska. Det är logiken bakom utsläppshandeln för dessa sektorer, men den väcker också kritik för ökade kostnader, inte minst från partier långt till höger. Att det samtidigt finns ekonomiskt stöd för att till exempel isolera byggnader och därmed minska utgifterna för bränsle tycks inte vara tillräckligt.

Om detta motstånd växer ytterligare kan regeringar backa från tidigare beslut och vara beredda att mjuka upp ETS2. Den redan existerande ”prisbromsen” skulle till exempel kunna förstärkas. Då måste medlemsstaterna göra mer själva för att klara sina åtaganden i förordningen om ansvarsfördelning (ESR). Om sådana nationella åtgärder uteblir kan trycket istället öka för att försvaga EU:s utsläppsmål till 2030. Sannolikheten för detta minskar om EU satsar ordentligt på en rättvis omställning i hela Europa även efter 2026, då pengarna från Next Generation EU tar slut. Detta skulle kräva att budgetrestriktiva medlemsstater som Sverige ändrar hållning.

En annan riskfaktor är att gränsjusteringsavgiften CBAM försenas på grund av handelskonflikter med andra delar av världen. Kritiken är redan hård från länder som Indien och Kina. Skulle Donald Trump bli amerikansk president igen och starta ett handelskrig med Europa blir situationen

svårare. Men om EU skjuter upp CBAM kommer även avvecklingen av fria utsläppsrätter för koldioxidintensiv industri att försenas.

Faktorer för fortsatt höga klimatambitioner

Värmeböljor och översvämningar kommer att påminna om brådskan att agera mot klimatförändringar, samtidigt som fler vetenskapliga rapporter kommer att belysa allvaret. Europeiska beslutsfattare kommer att behöva ha svar på hur de tänker agera.

De flesta partigrupperna i Europaparlamentet har med den gröna given i sina program inför EU-valet, även om innehållet skiljer sig åt. [Medborgarna rankar fortfarande klimatet relativt högt](#) bland de frågor de anser att EU ska ägna sig åt. Det är inte heller så lätt att ändra redan beslutad lagstiftning i EU, eftersom det kräver både förslag från kommissionen och tillräckliga majoriteter i ministerrådet och parlamentet.

Den globala kapplöpningen om att utveckla grön teknik och erövra marknader leder visserligen till konflikter, men den sänker också kostnaden för grön teknik. Aktiv industripolitik i Kina, USA, Japan och Sydkorea bidrar till detta, liksom stöd inom EU. Motstånd mot vissa åtgärder som träffar hushållen kan minska med väl utformade ekonomiska stöd och en bredare politik för omställning, och stöd till utvecklingsländer omställning kan begränsa handelskonflikter. Om Joe Biden blir omvald lär samarbetet mellan USA och EU bli lättare än med Donald Trump.

EU-valet blir avgörande

Besluten i ”Fit-for-55”-paketet är alltså inte skrivna i sten. Valet till Europaparlamentet får stor betydelse, eftersom de europeiska partierna har olika uppfattningar om hur snabbt och på vilka sätt klimatomställningen ska ske. En förskjutning högerut är sannolik enligt [dagens prognoser](#), vilket kan ge EPP en nyckelroll. Samtidigt blir det centralt vilka krav som andra partigrupper ställer för att godkänna en EPP-kandidat som kommissionsordförande. Ett möjligt scenario är att de politiska riktlinjerna för nästa kommission nämner ambitiös klimatpolitik, men att parlamentets omröstningar i specifika frågor resulterar i svagare beslut än under de gångna fem åren.